

Libris.RO

Respect pentru oameni și cărți

PSIHOLOGIE
PRACTICĂ

Carte recomandată de
Vasile Iliescu

TREI

Te detest, te iubesc

Cum reparăm relația cu părinții noștri

ISABELLE FILLIOZAT

Traducere din franceză de Ruxandra Comșa

Cuprins

Introducere	9
I. DE CE SĂ AGITĂM APELE TRECUTULUI	15
1. O relație complexă	17
2. Disconfortul din relație	22
3. Interpretările și neînțelegerile	24
4. Este o idee bună să agităm apele trecutului?	29
II. TRECUTUL, RĂNILE ȘI CICATRICILE	33
1. Cum să ne confruntăm cu adevărul	35
2. Abuzul de putere	37
3. Un obiect de iubit	42
4. Violul	44
5. Insulte, criticile și devalorizările	48
6. Rănile „gratuite“	53
7. Loviturile	57
8. Interdicțiile și directivele	62
9. Alcoolismul, tulburările psihice, părinții neliniștiți	66
10. Nevoile ignorate	69
11. Secretele și lucrurile nerostite	72
12. Complicitățile	77
13. Proiecțiile	82
14. Capcanele inconștientului	84
15. Poem	89
III. DIN PERSPECTIVA PĂRINȚILOR	93
1. Povara trecutului	95
2. A fi mamă	99
3. Sentimentul de culpabilitate al mamelor	104
4. O mamă are dreptul de a nu-și iubi copilul?	108
5. Rolul jucat de inconștient	114
6. Poziția inconfortabilă a taților	116

IV. DE LA RANĂ LA SIMPTOM

1. Furia reparatoare	119
2. Când părinții nu ascultă furia	121
3. „E pentru binele tău“	129
4. Datoria de recunoștință	135
5. Uitarea	137
6. Idealizarea	140
7. Tensiunea care nu este eliberată conduce la simptom	144

V. TRAVALIUL VINDECĂRII

1. Cum să ne vedem rănilile ca pe niște simptome	151
2. De la furia agresivă la furia constructivă	153
3. Cum să renunțăm la idealizare	157
4. Amintirile revin	160
5. Cum să refuzăm datoria de recunoștință	172
6. „Asta m-a făcut să sufăr!“	174
7. Furia reparatoare	178

VI. CUM SĂ NE ÎNȚELEGEM REZISTENȚELE

1. „Nu ne judecăm părinții, îi iertăm!“	185
2. „Asta l-ar ucide! / Mi-e teamă că voi muri.“	187
3. „Nu vreau să-l rănesc“	190
4. „Ar fi prea simplu“	192

VII. CUM SĂ DEVENIM ADULȚI

1. Dependența	196
2. Cum să le întoarcem spatele părinților	199
3. Cum să ne părăsim părinții	201
4. Cum să ne acceptăm durerea	202
5. Cum să-l iubim pe copilul din noi	206

VIII. ÎN DIRECȚIA RECONCILIERII

1. Când?	208
2. Cum să ne eliberăm de ură	212
3. Când părinții au plecat pe lumea cealaltă	217
4. De ce să scriem o scrisoare?	226
5. Cum să formulăm scrisoarea?	238
6. Cererea de reparație	244
7. Reacțiile părinților	248
8. Întâlnirea	255
9. Medierea psihoterapeutului	259
10. Poem	268

În concluzie

273

Introducere

— Vă aștept jos.

Mă fac nevăzută cu delicatețe și închid ușa în spatele meu. Mama și fiica se îmbrățișează. Le respect intimitatea regăsită. Cobor scările din fața sălii mele de terapie, având sentimentul datoriei îndeplinite. O dată în plus, magia a funcționat. O relație în aparență extrem de conflictuală și de dureroasă s-a transformat într-o legătură tandră și constructivă. Îmi place să contribuie la restabilirea dialogului între două persoane și să reînnoiească astfel legătura de iubire dintre acestea.

Se întâmplă adesea să vorbești despre părinți atunci când faci psihoterapie. Dar se întâmplă mai rar să-i inviți la o ședință de terapie. Este un lucru obișnuit să evoci rănilile din copilărie, dar e mai puțin uzual să încerci să repari aceste răni prin participarea activă a părinților. De mai mulți ani, mi se întâmplă din ce în ce mai des să-i primesc pe părinții clienților mei în cadrul unor ședințe de terapie emoționante.

Acest lucru mi s-a întâmplat pentru prima dată acum mai bine de 15 ani. O femeie îmi relata despre anxietatea și sentimentul de neputință pe care îl resimțea în fața părinților săi.

„Nu mă ascultă, spunea ea... E ușor pentru tine să mă îndemni să le vorbesc, tu nu ești în fața lor. Vreau să le vorbesc în prezența ta.“

Am acceptat. Părinții au fost și ei de acord. Și am asistat la una dintre cele mai frumoase scene din experiența mea de

1

O relație complexă

Ca în fiecare duminică, Jacqueline își duce soțul și copiii să ia masa cu părinții ei. Conversația se învâрте în jurul mâncării, bolilor persoanelor absente și a vremii. Uneori, discuția este încinsă de comentarii cu privire la educație („tinerii nu mai sunt ca pe vremuri“) sau politică („este greșeala guvernului“). Toată lumea e ușor plictisită, dar nimeni nu pune sub semnul întrebării această reuniune obligatorie de fiecare duminică după-amiaza. *Sunt părinții mei!* spune Jacqueline, resemnată.

Copiii își iubesc părinții... Părinții își iubesc copiii... în cea mai mare parte din timp. Am putea crede că relația părinte-copil este cea mai apropiată, cea mai intimă dintre toate... Rareori se întâmplă așa. Numeroase relații sunt, precum cea dintre Jacqueline și părinții ei, superficiale, ritualizate, ușor plictisitoare și rutiniere. Relația poate fi distantă sau intruzivă, de o intimitate aparentă. Poate fi furtunoasă sau tăcută, superficială sau constrângătoare. Poate fi dureroasă și încordată sau neutră și insipidă. Este rareori echilibrată, sănătoasă și armonioasă. De ce? Pentru că armonia* implică exprimarea furiei în aceeași măsură ca a iubirii, două dintre emoțiile cele mai interzise în societatea noastră. Chiar și când iubirea este prezentă, acest lucru nu este suficient pentru a putea avea o relație fluidă și intimă. Intimitatea

* Armonia este numele unei zeițe grecești, ai cărei părinți sunt Ares și Afrodita, adică zeul războiului, al conflictului (Marte în latină) și zeița iubirii (Venus).

reclamă autenticitate. Și a fi autentic înseamnă a îndrăzni să te exprimi pe tine, relația, nevoile proprii, să îndrăznești să-ți manifestezi emoțiile, să-ți împărtășești sentimentele. Pe când în familie nu îndrăznim să vorbim despre sentimente – sau o facem la modul superficial. Cel mai adesea ne îngropăm rănilile, ne ascundem suferința. A plânge în fața cuiva este nepotrivit. Temerile sunt bagatelizate. În numeroase familii, chiar și exprimarea iubirii este restricționată. Manifestările de tandrețe sunt restrânse la câteva sărutări pe obraz dimineața și seara. Când sentimentul de iubire este fragil, nevoia de apartenență este satisfăcută printr-o relație superficială pe care ne este teamă să o punem în pericol.

Traiu în comun generează în schimb în mod obligatoriu numeroase conflicte, fiecare persoană având desigur nevoi specifice și, uneori, incompatibile. Conflictul este în sine sănătos, permițând ajustări indispensabile pentru ca fiecare să-și găsească locul în cadrul grupului. Conflictele dintre părinți și copii sunt nu doar inevitabile, ci chiar necesare și structurante pentru o relație vie și dinamică. Însă ele sunt receptate negativ în sânul familiei. Disensiunile sunt reduse la tăcere, revoltele infantile sunt înăbușite, plângerile sunt bagatelizate, cererile, puțin ascultate. Deși există desigur familii în care fiecare este auzit, respectat și valorizat, din lipsa noastră de cunoaștere culturală a procesului emoțional, o veritabilă ascultare reciprocă este rară. Numeroși părinți, care prezintă dificultăți mai ales în gestionarea furiei și care nu au învățat niciodată să o întâmpine, uzează de puterea lor pentru a o interzice progeniturilor lor. Unii dintre ei, care au avut un trecut marcat de carențe afective, sunt dependenți de recunoașterea din partea copiilor lor. Lor le este dificil să suporte manifestările de furie și pot avea tendința de a le interpreta drept un refuz al iubirii. Cât despre copiii deveniți adulți, aceștia rămân terfizați de ideea de a li se opune direct părinților lor. Se tem să nu le piardă iubirea, să nu le facă rău, chiar să nu-i ucidă! Atât părintele, cât și copilul

devenit adult sunt responsabili pentru faptul că aceste conflicte nu sunt soluționate, ci sunt înăbușite în fașă, evitate sau negate.

Teama de a pierde iubirea este cu atât mai puternică, cu cât aceasta le-a lipsit mai mult. În mod paradoxal, unele persoane preferă să trăiască foarte departe de părinții lor și să-i vadă cât mai puțin posibil, pentru a nu risca să îi piardă în urma unei confruntări. Philippe nu și-a văzut părinții de 11 ani. Nu i-a anunțat nici măcar de nașterea fiului său.

„Când nu îi văd, indiferența lor față de mine mă doare mai puțin“, șoptește el.

Pentru că nu ne certăm niciodată nu înseamnă că nu există furie. Când am fost răniți — fie că ne conștientizăm, fie că nu rana — păstrăm resentimente față de cel care ne-a rănit. Acestea sunt adesea inconștiente. De exemplu, auzim des persoane adulte care spun: „Îmi ador părinții, nu am nimic să le reproșez“, după care îi vedem tratându-i pe aceștia cu dispreț, comportându-se agresiv, plictisindu-se când sunt împreună cu ei, neavând nimic să le spună sau refuzând să-i vadă. **Uită că plictiseala este un simptom al refulării emoționale.**

Și apoi continuăm să așteptăm de la părinți ceea ce ei nu ne pot da, atâta timp cât noi nu le cerem acel lucru, pentru că ei nu știu ce vrem noi, iar noi rămânem cu suferința.

„Nu se vor schimba, nu am la ce să mă aștept“, spune Philippe. „Și totuși, nu reușesc să accept situația. Continui să mă aștept ca ei să-mi acorde recunoașterea lor. Îi cred când îmi spun că mă iubesc. Mă iubesc cât pot ei de mult. Dar, în realitate, eu nu exist pentru ei. Tatăl meu nu se poate împiedica să mă umilească și mama mea nu vrea să vorbească despre ea.“

Unii copii depun eforturi pentru a satisface ceea ce-și imaginează că sunt așteptările părinților lor, în schimb sunt răniți de aceștia. Iată ce spune Barnabé:

„Când mă duc în vizită la tatăl meu ca să-i fac pe plac, plec de acolo rănit, făcut bucăți și am coșmaruri toată noaptea.“

Brigitte trăiește o experiență similară:

Resp. „De fiecare dată când mă duc să o văd pe mama mea, vomit în seara zilei respective.“

De ce să nu ne exprimăm dezacordurile, să nu ne manifestăm frustrările, să nu clarificăm neînțelegerile și să nu purificăm în acest mod relația?

Când nu putem să spunem ceea ce ne arde buzele, când nu putem vorbi despre relația dintre noi, când vrem să ținem sub tăcere resentimentele, treptat, nu mai îndrăznim să vorbim despre nimic. Relația devine superficială. Când furtunile nu se pot dezlănțui, când ploaia nu ajunge să cadă pe pământ, cerul rămâne încărcat, greu, apăsător. Emoțiile refulate ajung să stea la baza unei agresivități latente. Inevitabilele răni, frustrări și nedreptăți care marchează orice trai în comun nu pot fi nici rostite, nici auzite, nici, *mai ales*, vindecate.

Relația părinte-copil pare un lucru natural. Totuși, dacă ne gândim mai bine, ea reclamă niște capacități de adaptare fenomenale! Nu suntem aceiași la două luni, la 15 ani, la 30 de ani sau la 70 de ani. Nu avem aceleași nevoi pe tot parcursul vieții noastre. Deoarece copiii cresc și părinții îmbătrânesc, relația se află în mod natural într-un dezechilibru perpetuu și în căutarea echilibrului. Ea trebuie să se modifice fără încetare pentru a respecta evoluția ambelor părți. Nu ne putem instala într-o schemă relațională simplă, fără a risca să blocăm una dintre părți. Această flexibilitate necesită o securitate interioară suficientă.

„Mamă, nu mai am 12 ani!“

Auzim adesea o asemenea frază. Degeaba ne chinuim, părintele nici nu vrea să audă. Să fie din cauza purei obișnuințe sau are nevoie să vadă o fetiță de 12 ani în fața sa, pentru a se simți util? Un părinte poate prefera să oprească timpul în loc, poate să refuze să-și vadă copilul crescând. Lipsit de control asupra propriei sale vieți, poate căuta să-și mențină (mai mult sau mai puțin conștient) controlul asupra copiilor săi. Toate aceste jocuri de putere pun presiune pe relația părinte-copil. Ceea ce nu este rezolvat este în continuare prezent acolo, pe masă, între friptura la

cuptor și fasolea verde. Atunci, pentru a nu vedea lucrul respectiv, fiecare își bagă nasul în propria farfurie.

Legătura părinte-copil este foarte specială. Durează mai mult timp și ne marchează mai profund decât oricare alta. Ea se stabilește în momentul concepției copilului. Nu se sfârșește o dată cu decesul părinților, deoarece purtăm imaginea lor în noi pentru toată viața. Tatăl lui Fanny a decedat acum cinci ani. Și totuși, ea nu reușește să se elibereze de sub autoritatea acestuia. El este acolo, lângă ea, aproape în fiecare zi, inhibându-i deciziile. Gândul că el o dezaproabă o blochează și îi restricționează alegerile. Relația stabilită în primele zile, luni, ani de viață constituie modelul relațiilor noastre viitoare. Am dobândit structuri mentale, scheme comportamentale, reacții afective de protecție, care ne compun personalitatea. Amprenta părinților nu se șterge odată cu dispariția lor. Iar dacă relația dintre noi a fost marcată de frustrare, ei continuă să ne urmărească. Atâta timp cât neînțelegerile nu sunt clarificate, fantoma lor rămâne în preajma noastră. Resentimentele, teroarea, disperarea, conștienta sau nu, ne alimentează convingerile negative cu privire la propria persoană, la ceilalți și la lume.

Părinții pot fi în viață sau poate că au ajuns deja pe lumea cealaltă, dar aceasta nu schimbă cu nimic situația. Cei dispăruți rămân pentru mult timp cât se poate de vii în mintea noastră. Relația cu părinții ne privește pe toți. Nu este simplă pentru niciunul. Cei care susțin contrariul au refulat în inconștientul lor modul în care aceasta le determină existența.

Legătura părinte-copil este „obligatorie“ în sensul că, deoarece ne naștem într-o anumită familie, nu putem să decidem să ne schimbăm părinții biologici. Suntem pentru totdeauna moștenitorii celor care ne-au dat viață. Nici părinții noștri nu ne-au ales întotdeauna pe noi... Singura alegere care ni se oferă este cea a relației pe care o stabilim. Așa că ar fi bine să decidem să fim fericiți împreună!

Disconfortul din relație

Părinții noștri nu suferă mai puțin decât noi din cauza superficialității relațiilor. În cea mai mare parte din timp, ei nu știu, pur și simplu, cum să procedeze sau cum să facă pentru ca lucrurile să stea altfel. Sunt adesea obișnuiți cu absența comunicării, din cea mai fragedă copilărie, și e posibil să nu fi cunoscut intimitatea. Cu toate acestea, pot resimți lipsa acesteia. Pentru a evita să simtă suferința produsă de absența unei adevărate legături, pot să manifeste un comportament care să îi facă de la agasanți la insuportabili. Sunt încântați că îi vizitați, totuși mama își petrece timpul la bucatărie și tata în grădină, de-abia dacă îi vedeți... Sunt mândri dacă vă terminați porția de mâncare și duceți seara acasă salate și dulcețuri, dar nu știu să vă ia în brațe sau să vă vorbească din inimă. Jacqueline nu mai are chef să se ducă la părinții ei. Îmi mărturisește:

„Mama mea parcă păstrează ce are de făcut pentru când vin eu. Nu pot să mă întind pe un șezlong. Mazărea trebuie curățată, borcanele aranjate, obloanele revopsite... Nu mai suport. Nu purtăm niciodată o conversație adevărată, trebuie mereu să facem câte ceva...”

A face lucruri împreună poate fi intim și plăcut, atâta timp cât nu ni se pare constrângător, pentru că nu știm ce să ne spunem. Caz în care rămânem în bucatărie și pălăvrăgim în

picioare, în timp ce curățăm cartofii. Cine îndrăznește să îi spună mamei sale: „Mamă, pune asta jos imediat și vino să te așezi pe canapea ca să stăm de vorbă!”

Unii părinți vă tratează ca și cum ați fi rămas niște copii. Alții (sau aceiași, în momente diferite) inversează relația și așteaptă de la copiii lor ca aceștia să se ocupe de ei, să le ofere maternajul pe care nu l-au primit de la propriii lor părinți. Madeleine o dădăcește pe fiica ei în legătură cu modul în care se spală corect vasele. Paul se oferă, insistă să facă toate reparațiile din apartamentul fiicei sale. Camille petrece fiecare zi de marți la fiul ei pentru a-i lua rufele și a i le înapoia călcate, spre regretul nurorii ei. Gilberte se plânge de spate, de varice, de ficat și gеме când fiul său o anunță că nu va veni joi după-amiază... Aceste atitudini au drept scop menținerea unei legături, blocând în același timp apariția unor sentimente reale. Părinții se arată cu atât mai dezagreabili, cu cât durerea cauzată de lipsa de intimitate este mai puternică. În momentul în care intimitatea este restabilită, numeroase dintre aceste comportamente dispar de la sine.

„Niciodată nu aș fi crezut că s-ar putea schimba într-atât, nu-mi vine să cred, de când am vorbit, nu mai este aceeași femeie. Acum trebuie să spun că îmi face plăcere să mă văd cu ea. Înainte, așa ceva mi se părea de neimaginat”, spune Muriel despre mama sa.

În ce-o privește pe mama lui Muriel, aceasta recunoaște: „De când fiica mea a stat de vorbă cu mine, mi-e mai ușor cu ea. Îndrăznesc să fiu eu însămi și o înțeleg mai bine”.

Atitudinile exasperante sunt tentative de contact și reprezentă, în multe cazuri, simptome care indică faptul că relația este bolnavă! Nu mai vorbiți despre părinții voștri cu resemnare: „Așa sunt ei”. Aceste comportamente îi ajută să nu resimtă lipsa de intimitate. Data viitoare când vă veți simți agasați de comportamentul unuia dintre părinții voștri, priviți-l cu tandrețe și realizați cât de mult îi lipsește o relație intimă cu voi. Fie ca acest lucru să vă dea curajul de a o restabili...

Interpretările și neînțelegerile

André și Bernard nu-și mai vorbesc. Sunt supărați unul pe celălalt. Christine, soția lui André și sora lui Bernard, îi ascultă pe amândoi cum i se destăinuie.

— Fratele tău e un leneș, se plânge André. Eu zugrăvesc din nou sufrageria, repar țevile din baie, iar el nu mișcă un deget. De când au început reparațiile, vine totuși la noi în fiecare weekend. Se uită la mine și nu face nimic. Își bate joc de mine cumva?

Christine recepționează sentimentele soțului ei și, dornică să înțeleagă, se apucă să-și asculte fratele:

— Soțul tău e un idiot, suspină acesta. Când mă gândesc că am venit în fiecare săptămână la tine și că nici măcar o dată nu m-a rugat să-l ajut! Știi, crede că sunt un incapabil.

Christine îl informează că André s-ar fi bucurat dacă Bernard l-ar fi ajutat:

— Nu-i adevărat, nu voia să-l ajut, răspunde Bernard, dacă ar fi vrut, mi-ar fi cerut-o!

Christine se duce apoi la soțul ei și îi repetă ce a spus Bernard, iar soțul îi răspunde:

— Nu puteam să risc să-l rog să m-ajute. Dacă m-ar fi refuzat? Există o vorbă: „Fiecare vede lucrurile în felul său“. Acesta este un adevăr care nu poate fi negat. Nu putem avea același punct de

vedere cu privire la realitate, suntem diferiți. Interpretăm evenimentele fiecare în felul nostru, în funcție de poziția și de istoria noastră. Relația părinte-copil este probabil cea în care regăsim cele mai multe neînțelegeri. Cum poate interpreta un bebeluș un gest al mamei sale în același mod ca aceasta? Nu are încă posibilitatea de a se distanța suficient de experiența sa directă, pentru a-și putea imagina și alte cauze ale comportamentului mamei, care să nu fie legate direct de el. Nu știe încă „să se pună în locul ei“. Nici mulți părinți nu reușesc să se pună în locul copilului lor, deoarece aceasta ar implica trezirea sentimentelor lor infantile, iar această regresie îi sperie prea mult sau este împovărată de proiecții.

În lipsa cuvintelor și a unei disponibilități reciproce de a asculta, războiul este inevitabil. Atunci când ne vorbim, când ne spunem lucruri, ne dăm ocazia de a clarifica neînțelegerile.

„Știi sigur ce o să-mi spună tatăl meu...“, mi-a mărturisit Nadia.

Era absolut sigură că tatăl ei își dorise un băiat, pentru că avusese trei fiice înaintea ei... În realitate, tatăl ei nu-și dorise niciodată asta. Era cât se poate de bucuros să aibă o a patra fiică. (Da, da! Vedeți... vă îndoiiți de asta!) În urma procesului psihoterapeutic, Nadia a înțeles mai bine sursa acestei convingeri. Ea a înțeles cum dedusese din situația ei că era mai bine să fii băiat și cum se conformase în mod inconștient acestei decizii, îmbrăcându-se și coafându-se ca un băiat. Devenise un băiat ratat, nu pentru că tatăl ei dorea asta, ci pentru că acest lucru o proteja. De fapt, ea era preferata tatălui ei. Deoarece mama ei nu-și îndeplinea rolul de soție, el o lua pe fiica sa la restaurant, la plimbare... O trata ca pe soția lui. Nadia era desigur atrasă de tatăl ei, dar nu voia să trăiască în această confuzie. Cum să conjugi apropierea cu intimitatea, fără să riști sexualizarea relației? A fi băiat i-a apărut ca o soluție salvatoare. Astfel, stabilea o distanță între ea și tatăl ei, care o liniștea. În plus, modelele sexuate întruchipate de părinții ei nu puteau decât să o orienteze spre masculinitate.

În inconștientul său, probabil că se desfășurase un discurs de genul: „Care e sexul meu? Nu vreau să semăn cu mama mea. Din câte văd eu, o femeie nu e foarte fericită. Stă acasă și are de îndeplinit o grămadă de treburi casnice. Este ca mama, depresivă. În schimb, poziția de bărbat este interesantă. Tata este mai liber decât mama, pare fericit, iese în oraș, se duce la restaurant, la teatru, muncește, are realizări în viață...”

Tatăl său purta o parte din responsabilitate în ce privește alegerea Nadiei nu din cauză că își dorise un băiat, ci pentru că menținuse acest dezechilibru în cadrul cuplului. Nadia nu putea să adopte modelul mamei ei. Pentru a obține aceeași libertate ca a tatălui său, trebuia să fie de sex masculin. A fi băiat îi permitea Nadiei atât să se apropie de tatăl ei fără a risca incestul, cât și să-și imagineze un viitor diferit de al mamei sale.

Descoperind adevăratele motive ale aspectului său masculin, Nadia s-a reconectat cu ea însăși. A putut să se iubească mai mult, să recunoască și să-și iubească propria feminitate.

Exemplul Nadiei ne permite să întrevădem complexitatea formării convingerilor care ne guvernează viața. Să ne ferim de interpretările grăbite. Mesajele adresate Nadiei de tatăl ei erau complexe. Problema nu consta în faptul că el își dorise un băiat. Îi plăcea ca fiica lui să fie fată. Îi confirma acest lucru ieșind cu ea ca și cum ar fi ieșit cu o femeie și cumpărându-i cadouri (printre care rochii pe care ea nu le purta...). În același timp, prin modelul de cuplu pe care i-l arăta, îi adresa mesajul: „E mai bine să fii un bărbat” și, prin ambivalența lui: „Nu mă tenta prea mult din punct de vedere sexual”.

Părinții noștri ne adresează tot felul de mesaje, verbale și non-verbale, în mod conștient și inconștient. Copiii ascultă mesajele, în mod conștient și inconștient, și le interpretează în funcție de elementele pe care le au la dispoziție.

Lucien a continuat activitatea tatălui său, pe care acesta o preluase de la propriul său tată, insistând asupra loialității sale filiale. Lucien a auzit mesajul: „Trebuie să fii și tu loial”. În realitate

Însă, tatăl lui Lucien mi-a mărturisit cât de mult regreta că fiul său nu alesese un alt parcurs în viață. Era conștient că se limitase în alegerea sa profesională. Din păcate, nu se gândise niciodată să-i comunice acest lucru fiului său. Credea că a-i acorda libertatea de a alege, mulțumindu-se să-i spună „fă ce-ți place”, era suficient. Pentru a fi cu adevărat liber să-și aleagă destinul, Lucien ar fi avut nevoie să fie eliberat de obligația de a fi loial. Ar fi avut nevoie ca tatăl său să îi spună direct: „Fă altceva, te rog, am greșit continuând afacerea tatălui meu. Nu face greșeala de a o lua pe urmele mele. Tu ești fiul meu drag, oricare ar fi profesia pe care o alegi, nu trebuie să suferi ca mine”. Iată, în ce măsură poate fi dirijat un destin prin absența cuvintelor. Mai bine mai târziu decât niciodată. Avem tot felul de convingeri cu privire la cea ce gândesc și ce simt părinții noștri, fără a le fi verificat niciodată veridicitatea.

În cabinetul meu, Servane plânge. Între două hohote de plâns, îi strecoară mamei ei, așezată în fața sa:

— Nu mă iubești, mă critici tot timpul...

Mama ascultă cu fiecare fibră a ființei sale. Recepționează emoția fiicei.

— Văd bine că nu ești de acord cu niciuna dintre alegerile mele.

Mama sa este uluită. Cere mai multe detalii, exemple.

— Când m-am mutat în primul meu apartament, eram mândră să-ți arăt cum l-am decorat. Tu nu ai spus nimic. Când ai văzut perdelele mele galbene, ai zis: „Eu n-aș fi pus niciodată așa ceva la mine în casă!”

În acest moment, mama nu se mai poate abține.

— Ba deloc, nu voiam să te critic, dimpotrivă, nici nu-ți imaginezi cât te admir, ai mereu idei bune, perdelele erau luminoase, erau splendide. Era atât de original. Când am spus „Eu n-aș fi pus niciodată așa ceva la mine în casă”, am zis asta pentru că mă comparăm cu tine, eu nu sunt atât de creativă ca tine și nu aș fi îndrăznit, te apreciam că ai îndrăznit. Dovada că îmi plac aceste